

hakkında oluşan izlenimleri kontrol altında tutmak üzere ne tür bir sunuş gerçekleştirdiği sorunsalı gündeme gelmektedir. Buna göre birey bir yandan, kendi hakkında düşünülenleri sorgulamakta ve bunu denetim altında tutmayı önemsemekte; diğer yandan içinde bulunduğu grup veya toplumsal statünün gerektirdiği kurallar ve işleyişiyle de etkileşim içerisinde bulunmaktadır (Goffman, 2014: 16 ve 19-21). Dolayısıyla gündelik yaşamda aktörler etkileşimli eylemleriyle esasen bir rutini oynamaktadır. Goffman (2014: 43-50), kişinin rutini sırasında, kendi idealleşmiş görüntüsünü sergilediğini söylemektedir. İdeal olana aykırı olan gerçekler dürtüler veya etkinliklere yönelik ise saklama eğilimi söz konusudur. Söz konusu rutinler çoğunlukla bir "takım"⁹ ile gerçekleştirilmektedir. Bir takımın nihai amacı; performansının çizdiği durum tanımının sürdürülmesi ile rutini koruyan ve takım tarafından desteklenen gerçeği sağlamlaştıran "takım uyumu"nun sağlanmasıdır. Bunun başarılması amacıyla, takım performanslarında aktörlerin birbirlerine ve davranışlarına güvenmeleri, bu davranışlara uygun izlenim yaratmaları gerekmektedir. (Goffman, 2014: 85 ve 94).

Goffman'ın özellikle çalışmamız açısından ilişki kurabileceğimiz önemli tespitlerinden ilki aktörün takım sayesinde "kendi kendisinin izleyicisi" haline gelmesi durumudur. Gençlerin içinde ve etkileşim halinde buldukları zamansal ve mekânsal düzlemde, sosyalleşme deneyimlerinde sürekli olarak kendilerine yönelik izlenimleri pekiştirecek davranışlarda bulunmaları, giyim kuşam, kullanılan teknolojik araçlar, sosyal medya hesapları gibi çeşitli görsel materyalleri de bu doğrultuda tüketmeleri bu bağlamda değerlendirilebilir. Gençler "oyuncu"lar olarak, söz konusu grupta, egemen olan alışkanlıklar, beğeni ve eleştiriler veya tüketim pratikleri gibi grup normlarıyla uyumlu bir etkileşim halindedir. Dolayısıyla takıma dahil olabilmenin toplumsal karşılığı bu takımda "kabul gören" ve "dışlayan" mekanizmalara uygun hareket edebilmekten geçmektedir. Tam da bu noktada yoksul gençlerin medya metinleriyle kurdukları etkileşimin niteliği, kullandıkları veya kullanmak istedikleri cep telefonları veya bilgisayarlar gibi yeni iletişim araçları, onların toplumda yer almak veya kabul görmek istedikleri biçime ilişkin örüntüler sunmaktadır.

Bir diğer önemli tespit ise, Goffman'ın "bölge"¹⁰ olarak tanımladığı bireyin dışarıya açık veya kapalı durumunu denetlediği gündelik yaşam alanına ilişkindir. Buna göre bir performansı meydana getiren iki bölge bulunmaktadır. "ön bölge"¹¹ (front region), kişinin performansının tüm izleyicilere açık, genel ve sabit görüntüsüdür. "Sahne arkası" veya "arka bölge" (back stage) ise, ön bölgedeki performansın oluşturduğu izlenimle çelişen, kolay ulaşılamayan ve tanınması izleyiciye bağlı olan bölgedir (Goffman, 2014: 108-114). Goffman'ın bu kategorik yorumunun temel katkısı, bireylerin gündelik yaşam eylemlerinin toplumsal nedenlerle dışa dönük görülebilen veya gözlemlenebilen bir ön sahne boyutunun yanı sıra, aynı eylemlerin bireylerin kendi izlenimlerine yönelik başarılarını onaylandığı bir içe dönük görülemeyen veya gözlenemeyen bir sahne arkası sürecin de değerlendirilmesi gerekliliğini hatırlatmasıdır. Çalışmamız açısından ise, yoksul gençlerin kendi yoksulluk deneyimleri üzerinden medyadaki yoksulluk temsiline bir yeniden okuması yapılırken, gençlerin ön bölgede dışa vurduklarını, sahne arkasında örtük kalanları anlamlandırmak üzere yorumlamaya ilişkin bir farkındalık oluşturmasıdır. Erving Goffman'ın dramaturjik kuramından sunulan bu kesit yoluyla, gündelik yaşam tartışmalarında sorgulanmaksızın sıradanlaşan "aktör", "performans" ve "bölge"lerin karşılık geldiği toplumsal kategorilerin eleştirel bir yeniden okumasını yapma gereksiniminin yeniden altı çizilebilir.

Howard S. Becker "Hariciler" (2013) çalışmasında, toplumsal gruplar tarafından konulan ve gündelik yaşam alanında da yerleşiklenen bir takım kuralların, buna uygun bir davranış bütününe beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Kurallara uygun davranış ifadesi kritiktir; çünkü kurallara aykırı davranış olarak karşıtı kurmaktadır. Bu karşıt durumun izini süren Becker, gündelik yaşam alanında "öteki" olanı veya öteki olma durumunu mercek altına almaktadır. Kurallara uygun davranış, "doğru" olarak kabul edilmekte ve

diğer durumlarda da sergilenecek ya da oynanacak önceden belirlenmiş eylem kalıbını tanımlayan "rutin" (pattern of action) dir. (Poloma, 1993: 202).

⁹Goffman "takım"ı "bir rutinin sahnelenmesinde işbirliğinde bulunan bireyler kümesi" olarak tanımlamakta ve "her şeyin yüzeyde görünmediği bir tür gizli topluluk" olarak görmektedir (Goffman, 2014: 84).

¹⁰Goffman (2014: 107), bölgeyi; "bir ölçüye kadar algıya karşı engellerle çevrili herhangi bir yer" olarak tanımlamaktadır.

¹¹Goffman, ön bölgede "görünüş" ve "tutum" kavramlarından söz etmektedir. Görünüş, performansı gösterinin statüsünü gösteren uyarandır. Tutum ise, oyuncunun gerçekleştireceği role yönelik uyarandır (Goffman, 2014: 35).

sürdürülmekte, kurallara aykırı davranış ise “yanlış” olarak işaretlenmekte ve yasaklanmaktadır. İşte bu noktada gündelik yaşamında söz konusu toplumsal kuralları ihlal ederek damgalanan kişi/grup Becker’in (2013: 23) ifadesiyle “harici” olarak tanımlanmaktadır. Buradan, haricilik durumunu üzerine temellendireceği ve toplumsal bir yaratı, bir etiketleme sistematığı olarak ele aldığı “sapkınlık” kavramına geçiş yapan Becker’in özgün katkısı, sapkınlığı hali hazırdaki davranışların değerlendirilmesi biçiminde değil, “toplumsal kuralların uygulanışı”na yönelik bir şüphecilik ile açıklamasıdır.¹² Bu hareket noktasının ardından Becker, (2013: 25-30) patolojik bir durum olarak tanımlanan sapkınlığın yaygın olandan/ortalamadan farklılaşanını oluşturduğu bir mesafe ölçütü olarak değerlendirdiği, siyasi bir zorunluluk olarak üretildiği veya grup kurallarına uymama biçiminde toplumsal düzen formunun sürdürülmesi adına ileri sürüldüğü; istatistiki, sosyolojik, siyasi bir dizi değişkeni tartışmaya açmaktadır.

Becker’in, ihlal edilmesi sapkınlık olarak tanımlanan toplumsal kurallar konulmasının sapkınlığı yarattığı vurgusu, bu çalışma açısından önemlidir. Yoksul gençler, içinde buldukları gündelik yaşam koşullarını biçimlendiren kurallar ekseninde, çoğunlukla “kapalı” ve denetimci bir çevrede hayatlarını devam ettirmekte; zaman zaman yoksulluk durumuyla birlikte, suç veya madde bağımlılığı gibi çeşitli “kural dışı” davranışlarla özdeşleştirilen bir toplumsal katman olarak işaretlenerek belirli noktalarda bir haricilik durumunun tanımlayıcısı haline getirilmektedir. Dolayısıyla yine gençlerin kendi yoksulluk deneyimlerinin sesinin duyurulmasının önemi belirginleşmektedir. Becker medya ve gündelik yaşam ilişkisini, iletişim araçlarının oluşturduğu gündelik yaşam bilgisi üzerinden kurmaktadır. Buna göre bireyler toplumsal kural ve yasakların işleyiş durumuna ilişkin bilgi art alanlarını iletişim araçlarında yer bulan içeriklerin “hakim okuması” yoluyla inşa etmektedirler. Becker çalışmasında gündelik yaşam, gençlik ve medya ilişkisine de kısaca değinmektedir. Gençler veya gençlik durumu, kitle medyası üzerinde biçimlendirici bir kültürel etkiye sahiptir; fakat gençlerin gündelik yaşam alanlarında, uymaları gereken pek çok “önemli” kural yetişkinler tarafından konulmaktadır. Bu durum gençlerin söz konusu kuralları koyup işletebilecekleri bir sağduyu ve sorumluluk iradesinde olmadıkları gerekçesiyle, gençlerin kapıldığı “etraflarının sarılmış” olduğu hissine rağmen meşrulaştırılmıştır (Becker, 2013: 40).

2. “YENİ” MEDYANIN “YENİ” TÜKETİM BİÇİMLERİ

20. yüzyılın başlangıcından itibaren iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, bir bütün olarak medya olgusuna “yeni” bir form kazandırmıştır. Bu gelişmeler arasında internet ve bilgisayar dolaylı iletişim süreci önemli bir yere sahiptir¹³. Gündelik yaşam deneyimleri üzerinde de medya tüketiminin bu yeni biçimleri (sosyal medya, internet alışverişi, akıllı telefon uygulamaları, dijital oyunlar, elektronik bankacılık işlemleri, iş arama siteleri vb.) öne çıkmaktadır. Yeni medya tüketim sürecinde, kullanıcının medyayla etkileşim biçimleri de dönüşmektedir. Geleneksel medyada ürün veya metin üzerinde herhangi bir değişiklik yapamayan nihai tüketicilerin yerini, var olan içerikleri tüketebilen ve ucuz, kolay biçimde aktif olarak kendi içeriklerini üretebilen “türetici”lerin¹⁴ aldığı görülmektedir (Aşman Alikılıç, 2011: 13; Binark, 2007: 21-22). Marshall Mc

12 Becker (2013: 31-34) sapkınlığı “birilerinin ötekiler tarafından kural çiğneyenler olarak görüldüğü gruplar arası etkileşimin bir ürünü” olarak ele almaktadır. Becker’e göre sapkınlık toplum tarafından yaratılmıştır ve farklı bir sapkınlık tanımı “başkalarının tepkisinin sorunsallaştırılması” ile mümkündür. “Toplumsal gruplar, ihlal edilmesi sapkınlık olarak tanımlanan kurallar koyarak sapkınlığı” yaratmaktadır. Bu kuralları belli kişilere uygularlar ve bu kişileri de hariciler olarak etiketlerler. Bu açıdan bakıldığında sapkınlık, kişinin gerçekleştirdiği davranışa içkin bir nitelik değil, daha ziyade kuralların ve yasakların başkaları tarafından bir “suçlu”ya uygulanmasının ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Sapkın, bu etiketin kendisine başarıyla uygulandığı kişi; sapkın davranış da insanların sapkın olarak nitelendirdikleri davranıştır.” (Becker, 2014: 31).

¹³Dünyadaki tüm bilgisayar ağını birbirine bağlayan ana ağ olarak tanımlanabilecek internetin temeli, 1950’lerde Amerika Birleşik Devletleri’nin soğuk savaş döneminde oluşturduğu savunma amaçlı bir iletişim sistemi olarak Advanced Research Projects Agency Network (ARPANET) ile atılmıştır (Castells, 2005: 58). Ardından, farklı işletim sistemleri arasındaki veri geçişini mümkün kılan TCP/IP iletişim protokolü ve World Wide Web (WWW) bilgi sistemi ile bir “çokluortam” (multimedya) pratiğine dönüştürülerek ticari nitelik kazanan internet ve bilgisayar teknolojileri, farklı profildeki kullanıcıların bilgiye hızlı ve kolay erişimlerini mümkün kılmıştır (Başaran 2005: 36-37).

¹⁴Alvin Toffler’ın *Üçüncü Dalga* isimli kitabında (1981: 23) yer alan “türetici” (prosumer) kavramı, İngilizcede “üretici” (producer) ve “tüketici” (consumer) kavramlarının bir araya gelmesiyle oluşmakta; medya içeriği tüketicisinin aynı zamanda bu içeriği üretici konumunda olmasını tanımlamaktadır.